

Počiatky zahranično-politickej spolupráce medzi Slovenskou republikou a Rumunským kráľovstvom (august 1939 – september 1940)

Jana Bauerová

Krátko po nadviazaní slovensko-rumunských diplomatických stykov, ku ktorému došlo dňa 18. augusta 1939, vypukla 2. svetová vojna, čo malo za následok len pozvoľné rozvíjanie vzájomnej spolupráce Slovenskej republiky (SR) a Rumunska. Vojnové okolnosti v prvom momente zapríčinili, že obe krajiny sústredili pozornosť hlavne na medzinárodné dianie ako také a bilaterálna spolupráca zostávala čiastočne bokom. Slovenská armáda sa z nemeckej iniciatívy a pod nemeckým velením priamo zúčastnila protipoľského ťaženia, takže slovenskí politickí činitelia v podstate definitívne stratili možnosť kompenzovať jednostrannú orientáciu na Nemecko udržiavaním aspoň formálnych stykov so západnými mocnosťami, k čomu inklinoval najmä minister vnútra a zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský.¹

Naopak Rumunsko, značne a oprávnene znepokojené podpísaním nemecko-sovietskej dohody o neútočení z augusta 1939², v poslednom mierovom týždni uistilo Ríšu, že pokiaľ nebude zatiahnuté do konfliktu, zostane neutrálne a rumunsko-nemecký obchod s ropou bude nerušene pokračovať.³ Avšak po rozpútaní vojny vznikli v rumunských politických kruhoch nezhody ohľadom otázky, ako definovať oficiálny postoj Rumunska ku konfliktu. Prozápadne orientovaná skupina politikov požadovala pokračovanie v predvojnovéj politike bez formálneho vyhlásenia neutrality, čo malo zabrániť prehĺbeniu priepasti medzi Rumunskom na jednej strane a západnými mocnosťami a Tureckom na strane druhej. Skupina politikov inklinujúcich k Nemecku trvala na jasnej deklarácii neutrality. Pod tlakom Nemecka a okolností, kedy sa maďarské jednotky koncentrovali pozdĺž rumunskej západnej hranice a zároveň spojenecká Juhoslávia vyhlásila neutralitu, schválila rumunská Korunná rada pod predsedníctvom kráľa Karola II. vyhlásenie rozhodnutia „*uplatniť voči stranám zainteresovaným do súčasného konfliktu medzinárodne platné zásady neutrality*“⁴ (prekl. JB).

¹ LETZ, Róbert : *Slovenské dejiny V*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2012, s. 81 – 82.

² Rumunsko opieralo svoju sovietsku politiku o nenávisť nacistického Nemecka voči komunistickému Sovietskemu zväzu, preto ho uzavretie dohody neprijemne prekvapilo.

³ LUNGU Dov B. : *Romania and the Great Powers 1933 – 1940*. Durham and London: Duke University Press, 1989, s. 195 – 197.

⁴ LUNGU Dov B. : *Romania and the Great Powers...*, s. 198.

Voľne štylizované vyhlásenie zo 6. septembra 1939 dávalo Rumunsku možnosť pokračovať v politike manévrovania medzi Západom a Nemeckom.

Denník *Slovák*, reprezentujúci oficiálny politický smer slovenskej vlády, opakovane venoval pozornosť vyhláseniu rumunskej neutrality a prezentoval ho ako vyjadrenie prirodzeného pomeru Rumunska k Nemecku. Nápadne časté zdôrazňovanie neutrality Rumunska v slovenskej tlači sa – vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti – určite dialo skôr na pokyn, respektíve k uspokojeniu Nemecka, než na pranie rumunskej vlády. Zatiaľ čo tlač prinášala správy o márných pokusoch Londýna a Paríža vtiahnuť Rumunsko do vojny a o jeho prísnej neutralite, slovenskí činitelia mali na nestranné postavenie Rumunska vlastný názor.⁵ Na začiatku októbra 1939 žiadal slovenský vyslanec v Bukurešti Ivan Milecz v mene F. Ďurčanského u rumunského ministra zahraničných vecí prevzatie ochrany slovenskej menšiny vo Francúzsku. Minister Grigore Gafencu najprv I. Mileczovi „pripomenul“ utvorenie novej československej vlády⁶ v Paríži, a potom sa zaujímal o to, či Francúzsko uznalo Slovenskú republiku. Po vyslancovom vysvetlení, že Francúzsko uznalo SR *de facto*, ale pre nedostatok času zatiaľ nedošlo k nadviazaniu „normálnych konzulárnych stykov“, mu minister prisľúbil oznámiť definitívne stanovisko k slovenskej požiadavke po porade s francúzskou vládou. I. Milecza postoj rumunského ministra neprekvapil a do Bratislavy hlásil, že rozhodnutie vo veci slovenskej menšiny s istotou nepadne v Rumunsku, ale vo Francúzsku. Odporúčal F. Ďurčanskému obrátiť sa v tejto záležitosti na skutočne neutrálnu krajinu.⁷

Vzhľadom na kolísavú zahraničnopolitickú orientáciu Rumunska sa I. Milecz pokúšal po zmene rumunskej vlády v novembri 1939 zistiť viac o jej skutočnom zameraní u juhoslovanského ministra zahraničných vecí. Podľa informácií, ktoré sprostredkovane získal, nesledovala rumunská vláda dôsledne ani frankofilskú, ani germanofilskú líniu, ale z hospodárskeho hľadiska nemohla iné, než inklinovať k Nemecku.⁸ Rumunská priazeň fakticky oscillovala medzi proti sebe stojacimi táborami a viedla ju k tomu jednak nedôvera k západným mocnostiam, posilnená tragickým osudom Poľska, a jednak strach z agresie

⁵ Rumunsko i so zbraňou v ruke bude hájiť svoju neutralitu. *Slovák*, 9. 9. 1939, s. 1. V Rumunsku je už 7000 poľských utečencov. *Slovák*, 13. 9. 1939, s. 4. V celom Rumunsku je pokoj; Rumunsko zachová prísnu neutralitu. *Slovák*, 23. 9. 1939, s. 1. Neutralita balkánskych štátov. *Slovák*, 26. 9. 1939, s. 4.

⁶ G. Gafencu pod touto „československou vládou“ myslel buď Ústredný výbor zahraničnej akcie vo Francúzsku, ktorý vznikol ešte dňa 21. 3. 1939, alebo v tom čase sa formujúci Československý národný výbor, oficiálne vytvorený dňa 17. 10. 1939. MICHÁLEK, Slavomír : *Diplomat Štefan Osuský 1889 – 1973*. Bratislava : VEDA, 1999, s. 106, 124.

⁷ Slovenský národný archív Bratislava (SNA), fond (f.) Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky (MZV SR), škatuľa (škat.) číslo (č.) 505A, číslo (č.) jednotky (j.) 229/39.

⁸ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 443/39.

Nemecka.⁹ Za daných okolností mohla teda slovenská vláda predpokladať, že pokiaľ bude Rumunsko plniť svoje hospodárske záväzky voči Nemecku a zostane neutrálne, stane sa pre Slovensko prijateľným partnerom. Naproti tomu Rumunsko malo v otázke slovenskej orientácie jasno, a to aj napriek snahe F. Ďurčanského vydávať účasť slovenskej armády na ťažení proti Poľsku za výnimku v konaní inak neutrálneho Slovenska. Rumunský diplomatický zástupca v Bratislave, Dinu Hiott, po nástupnej audiencii u F. Ďurčanského skonštatoval, že geografická poloha SR jej nedovoľovala robiť voči Nemecku inú politiku, než akú robila, čo napokon dokazoval i osud Čechov a Poliakov.¹⁰

Slovenská republika sa vo vzťahu k Rumunsku živo zaujímalala aj o možnosť vytvorenia bloku neutrálnych balkánskych štátov. Myšlienka takéhoto bloku sa v rôznych verziách objavovala v balkánskych politických kruhoch po celý rok 1939 a bola čiastočne podporovaná aj západnými mocnosťami, považujúcimi blok za takú formu zoskupenia, v ktorej by boli malé balkánske štáty schopné odolať pokusom Nemecka získať ich plne pod svoj vplyv. V septembri 1939 sa idea bloku neutrálov stala aktuálnou a pri pokusoch o jej realizáciu prevzalo hlavnú iniciatívu Rumunsko. Svoju koncepciu bloku postupne rozoslalo všetkým štátom Balkánskej dohody.¹¹ V prípade súhlasu Balkánskej dohody s jeho konštituovaním malo byť členstvo v bloku ponúknuté i Maďarsku, Bulharsku a Taliansku, ktoré sa napriek pôvodne protitalianskemu charakteru Dohody malo stať garantom celého projektu. Všetky oslovené štáty, ale i tie, ktoré sa o ňom dozvedeli neformálnou cestou, napokon účasť na rumunskom projekte odmietli.¹² Slovenská vláda sledovala možnosť vytvorenia bloku pravdepodobne z obavy, že Rumunsko a Juhoslávia nadviažu spoluprácu s Maďarskom. Podľa informácií, ktoré získal I. Milecz od rumunského diplomata Codereho, malo byť totiž zriadenie bloku podmienené odložením riešenia vzájomných územných sporov členských štátov na povojnové obdobie. Maďarsko by potom mohlo celú svoju revíziu politiku sústrediť proti osamotenému Slovensku. A hoci sa v európskych diplomatických kruhoch hľadalo na reálne možnosti vzniku bloku pesimisticky, v prípade Juhoslávie bolo

⁹ Sovietska orientácia v Rumunsku neprichádzala do úvahy vzhľadom na vzájomnú averziu. TEJCHMAN, Miroslav : *Balkán ve válce a v revoluci 1939 – 1945*. Praha : Karolinum, 2008, s. 32. GLENNY, Misha. *Balkán 1804 – 1999. Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha : BB ART, 2003, s. 356 – 357.

¹⁰ KIRSCHBAUM, J. M. Dr. Ferdinand Ďurčanský a jeho zahraničná politika v rokoch 1939 – 1940. In *Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974)*. Zost. Štefan Baranovič. Martin : MS, 1998, s. 42 – 43. KRAJČOVIČ, Milan. *Medzinárodné súvislosti slovenskej otázky 1927/1936 – 1940/1944. Maďarské dokumenty v porovnaní s dokumentmi v Bonne, Bukurešti, Viedni a Prahe*. Bratislava: SAP, 2008, s. 358.

¹¹ Balkánska dohoda vznikla 9. 2. 1934 v Aténach ako zoskupenie protirevizionistického charakteru súčasne zamerané na obmedzenie vplyvu Talianska na Balkáne. Členskými štátmi Balkánskej dohody boli Juhoslávia, Rumunsko, Grécko a Turecko. BYSTRICKÝ, Valerián : Vznik Balkánskej dohody a československá zahraničná politika. In : *Historický časopis*, 1967, roč. 15, č. 3, s. 384.

¹² TEJCHMAN, M. : *Balkán ve válce a v revoluci...*, s. 53 – 55, 64.

v čase rokovaní badateľné isté zblíženie s Maďarskom.¹³ Nakoľko projekt napokon stroskotal, slovenské obavy sa rozplynuli. V nasledujúcom období ohrozili eventuálnu maďarsko-rumunskú zblížovaciu akciu aj nové incidenty v Sedmohradsku a verejné prejavy vzájomne sa napádajúcich rumunských a maďarských činiteľov.

V posledných mesiacoch roku 1939 sa zhoršil aj vzťah Slovenska a Maďarska. Slovenská republika si účasťou na vojne proti Poľsku získala uznanie Nemecka a bola odmenená úpravou severnej hranice. Naproti tomu Maďarsko nepovolilo vybudovanie nemeckej propagačnej a diverznej základne proti Poľsku na území Podkarpatskej Rusi a odmietlo aj prechod nemeckých vojsk svojím územím, čím sa ocitlo voči Slovensku v nevýhode.¹⁴ V oficiálnej slovenskej politike sa uplatnila predstava, že priazeň a podporu Nemecka si treba zaslúžiť.¹⁵

Rumunský vyslanec v Bratislave, D. Hiott, využil priaznivú situáciu Slovenska na zastrašenie už beztak zneisteného Maďarska, keď v rozhovore so svojim maďarským kolegom zámerne nepravdivo naznačil, že Slováci – na rozdiel od Maďarov – už dvakrát významne pomohli Nemcom. Prvýkrát rozbiť Česko-Slovenskú republiku, druhýkrát poraziť Poľsko a ostáva už len vyrovať sa s Maďarskom na juhu.¹⁶ Postup D. Hiotta zodpovedal vtedajšiemu napätému rumunsko-maďarskému pomeru. Zatiaľ čo Slovensko získalo v závere roka 1939 nemecké záruky, že jeho práva zostanú nedotknuté, v Rumunsku sa s obavami očakávalo, či Sovietsky zväz (ZSSR) po obsadení poľských území vystúpi aj s požiadavkami na rumunskú Besarábiu a ako sa v takom prípade zachová Maďarsko. V súvislosti s tým nie práve upokojujúco pôsobilo na Rumunov vyhlásenie maďarského ministra zahraničia grófa Istvána Csákyho, v ktorom Trianonskú zmluvu označil za nespravodlivú a naliehavo si vyžadujúcu nápravu.¹⁷ V kontexte Csákyho prejavu sa odohral druhý rozhovor I. Milecza s rumunským diplomatom Coderem. Na bývalého univerzitného profesora zapôsobil

¹³ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 298; č. j. 389/39; č. j. 443/39; č. j. 380/39. *Dokumenty z historie československé politiky 1939 – 1943*. I. zv. (Vztahy mezinárodní diplomacie k politice československé emigrace na západě). Zost. Libuše Otáhalová – Milada Červinková. Praha: Academia, 1966, s. 50, dok. 20.

¹⁴ O správnosti svojich myšlienkových pochodov sa slovenská vláda utvrdila aj po audiencii Matúša Černáka u A. Hitlera, ktorá sa uskutočnila 21. októbra 1939 pri príležitosti prinavrátania území stratených v minulosti v prospech Poľska. A. Hitler ocenil, že SR sa na rozdiel od iných štátov zachovala počas konfliktu s Poľskom poctivo, a odmenou jej bol popri revízií severoslovenskej hranice aj Hitlerov prísľub, že Nemecko nestrpí žiadny zásah do jej práv. *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*. Vertrauliche Aufzeichnungen über Unterredungen mit Vertretern des Auslandes 1939 – 1941. Zost. Andreas Hillgruber. Frankfurt n. Mohanom: Bernard&Graefe, 1967, Dokument (Dok.) 4, Seite (S.) 55.

¹⁵ FABIAN, Juraj : *Svätoštefánské tiene. Telekiho zahraničná politika a Slovensko 1939 – 1941*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966, s. 44 – 46. LIPTÁK, Ľubomír : *Maďarsko v slovenskej politike za druhej svetovej vojny*. In : *Príspevky k dejinám fašizmu v Československu a v Maďarsku*. Zost. Ľudovít Holotík. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1969, s. 195.

¹⁶ KRAJČOVIČ, M., *Medzinárodné súvislosti slovenskej otázky...*, s. 360.

¹⁷ Postavenie Rumunska v juhovýchodnej Európe. *Slovák*, 1. 12. 1939, s. 3.

Mileczov návrh, aby odpoveďou, resp. reakciou na maďarské vyhlásenia o potrebe teritoriálnych ústupkov Rumunska na etnografickom základe bola požiadavka na prinavrátanie čisto slovenských oblastí, o ktoré Slovensko prišlo viedenským rozhodnutím z roku 1938.¹⁸ Zmienené rozhovory možno považovať za prvé malé kroky slovenskej a rumunskej diplomacie smerom k spolupráci zameranej proti maďarskému revizionizmu.

Rumunsko, nachádzajúce sa na prelome rokov 1939 a 1940 v nebezpečnej pozícii, sa pokúsilo primäť západné mocnosti k proklamácii, že ich garancie dané Rumunsku ešte v apríli 1939 voči prípadnej nemeckej agresii, sa vzťahovali aj na možnosť sovietskeho útoku. Veľká Británia a Francúzsko podobné interpretácie svojich garancií zásadne odmietli, ale rozhodli sa vyhnúť priamej negatívnej odpovedi, aby Rumunov nevohnali do nemeckého náručia. Nemali však úspech. Rumuni sa obrátili na Nemecko, netušiac o tajnom dodatku nemecko-sovietskeho paktu prenechávajúcim Besarábiu Sovietskemu zväzu, ktorý pochopiteľne vylučoval nemeckú angažovanosť.¹⁹ Zúfalí Rumuni kalkulovali vo svojich plánoch na záchranu Besarábie i s podporou Talianska, na ktoré sa súčasne obrátili Maďari riešiaci dilemu, ako sa zachovať, ak sovietske vojská vstúpia na rumunské územia. Talianska diplomacia prisľúbila Rumunsku, že sa pokúsi Maďarov odradiť od toho, aby v prípadnom rumunsko-sovietskom spore prejavili iniciatívu. Zároveň sa však vyhla akýmkoľvek konkrétnym záväzkom.²⁰ Sprostredkovateľská úloha Talianska medzi Rumunmi a Maďarmi neunikla pozornosti I. Milecza. S úmyslom získať bližšie informácie o balkánskej politike Talianska vyhľadal jeho vyslanca v Bukurešti, a ten mu otvorene hovoril o mimoriadne dobrom taliansko-maďarskom pomere a len vedľajšom význame Rumunska pre Taliansko. Vzhľadom na prebiehajúci sovietsko-fínsky boj zároveň zastával názor, že ZSSR v dohľadnej dobe nevystúpi so svojimi požiadavkami voči Rumunsku.²¹ Toto napokon potvrdili i dejiny.

Po nepokojnej a napätej atmosfére jesenných mesiacov roku 1939 priniesol príchod roka 1940 zdanlivo zlepšenie medzinárodných vzťahov v dunajskej a balkánskej oblasti. Na začiatku januára sa Galeazzovi Cianovi podarilo počas rozhovorov v Benátkach vytrvalým naliehaním presvedčiť I. Csákyho, aby Maďarsko odložilo riešenie svojich teritoriálnych požiadaviek voči Rumunsku na neskoršie a vhodnejšie obdobie. Výsledky rokovaní vyvolali

¹⁸ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 452/39.

¹⁹ HITCHINS, Keith : *Rumania 1866 – 1947*. New York : Oxford University Press, 1994, s. 444 – 445. LUNGU Dov B., *Romania and the Great Powers...*, s. 207 – 208.

²⁰ *Cianu v deník. Úplné, nezkrátené zápisky hrabäte Galeazzo Ciana, italského ministra zahraničných vecí 1939 – 1943*. Praha : Melantrich, 1948, s. 146 – 147, 172 – 175.

²¹ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 503/39.

v európskej verejnosti značný pozitívny ohlas a nádej na zachovanie neutrality Balkánu.²² V druhej polovici januára sa z iniciatívy slovenskej vlády, podmienenej vôľou Nemecka, podarilo dočasne stabilizovať aj vzťah Slovenska a Maďarska. Avšak normalizácia slovensko-maďarského pomeru mala len prechodný charakter a od jarných mesiacov roka 1940 zaznamenali protimaďarské akcie na Slovensku stúpajúcu tendenciu. Naopak maďarská strana výnimočne neodpovedala na slovenské útoky, pretože sa sústredila na otázku Sedmohradska.²³

Na prvý pohľad sľubný vývoj pomerov v strednej a juhovýchodnej Európe na začiatku roku 1940 mal byť korunovaný úspešným priebehom pripravovanej belehradskej konferencie Balkánskej dohody. Zasadnutie ministrov zahraničných vecí členských štátov Dohody začalo 2. februára 1940 za intenzívnej pozornosti európskej diplomacie, vrátane slovenského vyslanca v Rumunsku. I. Milecz navrhol MZV SR poveriť dôsledným sledovaním rokovaní, najmä o maďarskej otázke, chargé d' affaires v Belehrade Jozefa Ciequera. Ešte pred zahájením rokovaní hovoril I. Milecz o programe konferencie so zástupcom rumunského ministra zahraničia Cretzianom. Jedným z hlavných – a pre slovenskú stranu najzaujímavejších – bodov malo byť hľadanie takej formy spolupráce, ktorá by viedla k zlepšeniu vzájomných vzťahov Juhoslávie a Rumunska na jednej a Maďarska na druhej strane.²⁴ Z hľadiska obrany proti maďarskému revizionizmu tak bolo Slovensko hendikepovaným spojencom Rumunska a Juhoslávie, ktoré mohli svoju maďarskú politiku koordinovať na úrovni zmluvne upravenej spolupráce v rámci Balkánskej dohody. Slovenskej strane neostávalo iné, ako so záujmom očakávať výsledky rokovaní. Záverečné komuniké obsahovalo ustanovenia vyjadrujúce záujem dotknutých štátov o udržanie svojej neutrality a pokoja a poriadku v juhovýchodnej Európe, hlásalo ich vôľu chrániť svoju nezávislosť a národné územia, udržovať priateľské vzťahy so susednými štátmi, rozvíjať hospodárske styky medzi balkánskymi krajinami a oznamovalo predĺženie platnosti Balkánskeho paktu o sedem rokov.²⁵

Denník *Slovák* venoval výsledkom porád patričnú pozornosť a priniesol aj správy o nespokojnosti maďarského revizionizmu so závermi belehradskej konferencie, a nie

²² TEJCHMAN, M. : Balkán ve válce a v revoluci..., s. 72 – 75. Nemecko proti vojne na Balkáne. Rumunská vďaka Taliansku. *Slovák*, 10. 1. 1940, s. 4.

²³ JANEK, István : Maďarsko-slovenské diplomatické vzťahy v rokoch 1939 – 1941. In : *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Zost. Michal Šmigel – Peter Mičko. Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB – Ústav vedy a výskumu UMB, 2005, s. 340 – 341. SPIŠIAK, Ján : *Spomienky z Budapešti 1939 – 1944*. Zost. Miroslav Michela. Bratislava : Slovak Academic Press, 2010, s. 79 – 80.

²⁴ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 304/40.

²⁵ Pokoj na Balkáne zabezpečený. Ťaženie Londýna stroskotalo – Svetový ohlas belehradských porád. *Slovák*, 6. 2. 1940, s. 1.

náhodou súbežne s informáciou o ich pozitívnom ohlase v Nemecku. Maďarský denník *Pester Lloyd* pripísal nespokojnosť Maďarska najmä tomu bodu záverečného komuniké, ktorý hlásal zachovanie územného status quo v oblasti. Rumunský minister zahraničných vecí G. Gafencu v rozhovore s I. Mileczom pripísal sklamanie Maďarov aj ich nenaplneným očakávaniam rozkladu Balkánskej dohody alebo aspoň oslabenia pozície Rumunska v pakte. Nespokojnosť Maďarov so závermi belehradských rokovaní teda nedávala priestor pre zblíženie Rumunska a Maďarska, ale I. Milecz sa s ohľadom na slovensko-maďarský pomer predsa len zaujímal o to, ako ďaleko bolo Rumunsko po poradách so štátmi Balkánskej dohody ochotné zájsť, aby dosiahlo zlepšenie svojho vzťahu s Maďarskom, a či by pripustilo i územné ústupky. G. Gafencu možnosť teritoriálnych zmien kategoricky vylúčil ako nevhodné riešenie, ktoré by znamenalo iba zvýšenie počtu Rumunov v Maďarsku. Minister, uvedomujúc si obavy Slovenska z prípadnej rumunsko-maďarskej spolupráce, ubezpečil I. Milecza, že Rumunsko si želalo zachovanie existencie SR a neprialo si jeho opätovné začlenenie do Maďarska.²⁶ Za týmto postojom treba však vidieť aj strach rumunských vládnych kruhov z výrazného posilnenia Maďarska v prípade, že by pohltilo celé územie Slovenska, a nielen rumunské sympatie voči slovenskému národu a uznanie jeho práva na samostatný štát.

Pokiaľ išlo o zachovanie integrity rumunského územia stav medzinárodných vzťahov na jar 1940 predpovedal blížiace sa nebezpečenstvo.²⁷ Dňa 12. marca 1940 bola v Moskve uzavretá sovietsko-fínska mierová zmluva, ktorá uvoľnila ruky ZSSR pre zahájenie akcie na získanie Besarábie od Rumunska. Pozdĺž rieky Dnester sústredil ZSSR svoje jednotky za účelom vyvolávania pohraničných incidentov.²⁸ Slovenská strana, uistená o tom, že nedávna konferencia Balkánskej dohody nijako nezmenila slovensko-rumunský pomer, podporila Rumunsko prostredníctvom úradnej tlače. Uverejnila prejav ministra G. Gafenca o rumunskej neutralite a záujme na dobrých vzťahoch so všetkými štátmi, ale aj o pripravenosti Rumunska brániť svoje hranice. V rozsiahlom článku denníka *Slovák* pripomenula kľúčovú úlohu Rumunska v juhovýchodnej Európe, jeho politickú i hospodársku konsolidáciu a neoblomnú neutralitu.²⁹ Slovenská politika bola dianím v juhovýchodnej Európe pochopiteľne znepokojená, a rovnako ako Rumunsko sa obávala najmä úlohy, ktorú by v rumunsko-

²⁶ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 392/40.

²⁷ Benešove hodnotenie situácie Rumunska, inšpirované pravdepodobne názormi britských politických kruhov, už na začiatku februára 1940 považovalo osud Rumunska za rozhodnutý s tým, že buď dôjde k jeho rozdeleniu a redukovaniu, alebo bude podrobené nemeckému hospodárskemu tlaku, a takto oslabené neskôr vydané napospas teritoriálnym požiadavkám susedov. Nakoniec sa v priebehu pár mesiacov vo svojej podstate naplnili obe predpovede. Dokumenty z histórie československej politiky..., dok. 46, s. 71.

²⁸ HITCHINS, K. : Rumania 1866 – 1947, s. 445.

²⁹ Rumunsko chce brániť svoje hranice. *Slovák*, 20. 3. 1940, s. 2. Rumunsko na križovatke záujmov. *Slovák*, 2. 4. 1940, s. 1.

sovietskom konflikte mohlo zohrať Maďarsko. Ponáhľala sa preto zistiť názor Nemecka na situáciu. Pre Nemecko a jeho hospodárske záujmy nebol konflikt na Balkáne vítaný, ale v prípade potreby bolo pripravené do neho zasiahnuť. Rátalo pritom s využitím slovenského a maďarského územia pre prechod nemeckých vojsk avšak bez toho, že by v súvislosti s tým mohli Slováci alebo Maďari očakávať revíziu spoločnej hranice.³⁰

V čase, keď Nemecko reálne požiadalo Maďarsko o povolenie prechodu nemeckých vojsk jeho územím, zažívali Maďari krušné chvíle. Premiéra P. Telekiho, presvedčeného, že povolenie prechodu nemeckých jednotiek maďarským územím bude znamenať stratu nezávislosti Maďarska, zachvátila doslova panika. Navrhoval odoprieť Nemecku túto možnosť i za cenu ozbrojeného konfliktu, pričom dúfal v taliansku pomoc. B. Mussolini odporučil Maďarom vyhovieť nemeckej požiadavke s tým, že Taliansko bolo s Nemeckom plne solidárne a bolo vylúčené, aby proti nemu vojensky vystúpilo. I. Csáky trval na tom, aby sa za povolenie prechodu nemeckých vojsk žiadalo vysoké výkupné v podobe Sedmohradska, ale aj Slovenska. Nemecko napokon proti Rumunsku, ktoré ďalej pokračovalo v dodávkach ropy, nezasiahlo a v apríli 1940 sústredilo svoje sily na prepad Dánska a Nórska a v máji 1940 začalo ťaženie do západnej Európy.³¹ Krízu v juhovýchodnej Európe sa podarilo na krátky čas zažehnať.

Úspešná nemecká ofenzíva na západe znamenala začiatok konca rumunskej neutrality a jej balansovania medzi Západom a Nemeckom. Každá ďalšia porážka britských a francúzskych jednotiek znamenala pre Rumunov posun smerom k Nemecku.³² Očividnú zmenu v rumunskej zahranično-politickej orientácii zaznamenal aj I. Milecz. Informoval Bratislavu o nových nariadeniach Karola II. ohľadom cenzurovania tlače. Všetky noviny a časopisy mali upustiť od dovtedajšej rezervovanosti voči nemeckým úspechom, a naopak mali obmedziť správy o výhladoch západných spojencov na mier. Za dôležité znamenie príklonu Rumunska k Nemecku považoval aj zmenu na poste rumunského vyslanca v Berlíne, kam sa Karol II. rozhodol vyslať finančného odborníka kvôli zefektívneniu vzájomných hospodárskych vzťahov.³³ Aj za demisiou ministra zahraničných vecí G. Gafenca videl slovenský vyslanec čiastočne vplyv novej situácie. Minister totiž nebol dostatočným germanofilom ako napokon – podľa I. Milecza – väčšina významných rumunských

³⁰ LIPTÁK, E., Maďarsko v slovenskej politike..., s. 201.

³¹ Cianu □ v deník..., s. 214 – 215. VESELÝ, Zdeněk : *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2007, s. 286 – 287.

³² LUNGU Dov B. : *Romania and the Great Powers...*, s. 225 – 226.

³³ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 1816/40; č. j. 1903/40.

politikov.³⁴ Nového ministra Iona Gigurtu označil za nacionalistu a pravičiara s väzbami na Železnú gardu³⁵ a nemeckú nacistickú stranu, ktorý mal podľa neho viac šťastia než kvalít. V nemeckom záujme bol nesporne aj návrat členov Železnej gardy z emigrácie v Nemecku³⁶ do Rumunska a ich audiencia u kráľa. Napokon, nepochybne pod nemeckým tlakom, i keď na jej vlastnú žiadosť, rozpustil kráľ politickú stranu Front národnej obrody a založil novú stranu totalitného charakteru pod názvom Strana národa. Podľa I. Milecza všetky tieto kroky vychádzali z rumunského presvedčenia, že Francúzsko bolo i so svojím systémom porazené, vedúcu rolu v Európe prebralo Nemecko a tomu sa bolo treba prispôbiť.³⁷

Ani celý rad opatrení predznamenávajúcich zmenu orientácie Rumunska nezabezpečil v rozhodujúcich chvíľach Karolovi II. priazeň a pomoc Nemecka. Na konci júna 1940 podnikol ZSSR krok, ktorého sa Rumuni tak dlho obávali. Dňa 26. júna 1940 odovzdal V. M. Molotov rumunskému vyslancovi v Moskve Davidescovi ultimatívne prehlásenie sovietskej vlády požadujúce okamžité riešenie otázky prinavrátania Besarábie a odovzdania časti Bukoviny obývanej Rusmi, prístavu Constanza a niekoľkých dunajských prístavov Sovietskemu zväzu.³⁸ Rumunská vláda sa okamžite obrátila na Nemecko³⁹, Taliansko i štáty Balkánskej dohody s otázkou, či môže počítať s ich podporou voči ZSSR, eventuálne i voči Maďarsku. Dostala zamietavé odpovede a nemecké a talianske odporúčania na uspokojenie sovietskych požiadaviek. Rumunská Korunná rada sa ocitla v beznádejnej situácii a väčšinou hlasov schválila prijatie ultimáta.⁴⁰ Dané okolnosti si vyžiadali ďalšie politické zmeny v Rumunsku. Dňa 1. júla 1940 sa vzdalo britských garancií a 4. júla zostavilo pronemeckú vládu⁴¹ na čele I. Gigurtom. Krátko na to Rumunsko vystúpilo zo Spoločnosti národov a prejavilo záujem o prístupenie k Osi Berlín-Rím.⁴²

³⁴ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 1950/40; č. j. 2003/40.

³⁵ Pronemecky, antisemitsky a antikomunisticky orientované rumunské hnutie. Dejiny hnutia podrobnejšie spracoval Miroslav Tejchman v publikácii *Balkánsky fašizmus*. Praha : Academia, 1989, s. 50 – 73.

³⁶ Viacerí členovia Železnej gardy emigrovali do Nemecka po zavraždení ich vodcu C. Z. Codreana, ktoré zinscenoval Karol II.

³⁷ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2164; č. j. 2166/40; č. j. 2209/40.

³⁸ Rumunsko malo na ultimátum odpovedať do 12. hodiny 28. júna 1940.

³⁹ J. von Ribbentrop sa o rumunskej žiadosti o pomoc vyjadril v tom zmysle, že Rumunsko si za vyhrotenie otázky Besarábie mohlo samo, pretože robilo kolísavú politiku. Najprv prijalo britské garancie, potom sa vyhlásilo za priateľa Nemecka a očakávalo od neho, že kvôli Besarábii pôjde s ním do boja. *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918 – 1945*. Aus dem Archiv des deutschen Auswärtigen Amtes. Serie D: 1937 – 1945, Band X, Die Kriegsjahre, Dritter Band, 23. Juni bis 31. August 1940. Frankfurt/Main : P. Keppler Verlag KG, 1963, Dok. 34., S. 29 – 30.

⁴⁰ Rumunsko stratilo 44 422 km² a 3 200 000 obyvateľov v Besarábii a 5396 km² a 500 000 obyvateľov v severnej Bukovine. HITCHINS, K. : Rumania 1866 – 1947, s. 447.

⁴¹ Post ministra zahraničných vecí zaujal Mihail Manoilescu a do vlády sa dostalo aj niekoľko členov Železnej gardy.

⁴² HITCHINS, K. : Rumania 1866 – 1947, s. 447.

I. Milecz adresoval slovenskej vláde niekoľko hlásení s podrobnosťami o vývine situácie. Zastával názor, že strata území svojím spôsobom Rumunsko posilní najmä voči maďarským a bulharským revizionistickým požiadavkám, lebo ho zbaví „ruskej príšery“. Na druhej strane seabedomým vyjadreniam rumunských politikov o tom, že sa Maďarov neboja a že zbavení sovietskej hrozby by ich dokázali poraziť i sami, nevelmi dôveroval.

U rumunskej verejnosti síce nepostrehol v súvislosti s územnými stratami výraznejšie revizionistické nálady, čo pripisoval nepomeru rumunských a sovietskych síl, ale vyrovnávala sa s nimi ťažšie ako politické kruhy, ktoré zákrok ZSSR očakávali.⁴³ Rumunská vláda sa po prijatí sovietskeho ultimáta snažila predovšetkým zabrániť tomu, aby Maďarsko a Bulharsko vystúpili so svojimi revíznymi požiadavkami. Spoliehala sa pritom na pomoc Nemecka, ktoré síce dôrazne upozornilo obe krajiny, že si v žiadnom prípade neželá konflikt na Balkáne, ale pre Rumunsko to neznamenal zažehnanie nebezpečenstva.⁴⁴ J. von Ribbentrop totiž prostredníctvom nemeckého vyslanca v Bukurešti upozornil Karola II., že odstúpeniu určitých oblastí s maďarským a bulharským obyvateľstvom sa v budúcnosti jednoducho nevyhne.⁴⁵ Rovnako tak A. Hitler odporučil rumunskému kráľovi lojálne dorozumenie sa s Maďarskom a Bulharskom, inak nebude ani jeden zo štátov odmenený, ale všetky potrestané.⁴⁶

Slovenská vláda si aj vo vlastnom záujme priala pokojné riešenie územných sporov medzi Rumunskom, Maďarskom a Bulharskom. Samozrejme, reálne do diania nemohla zasiahnuť, a tak sa snažila podporiť svojho rumunského spojenca aspoň pomocou tlače, ktorá denne prinášala správy z Rumunska.⁴⁷ Určite nie náhodou sa na prvej stránke vládneho denníka objavil vedľa správy o vstupe sovietskych vojsk do Besarábie a Bukoviny článok ostro útočiaci na svätoštefanskú ideu Maďarska, jeho postoj k menšinám a dvojtvárnou politiku.⁴⁸ Iný článok označil ako falošné nádeje maďarskej a bulharskej vlády, že im v tragickej situácii nachádzajúce sa Rumunsko dobrovoľne odstúpi požadované územia. Všeobecná mobilizácia v Rumunsku preukázala podľa autora článku výborné vyzbrojenie krajiny, ktorá nepripustí ďalšie rozkúskovanie svojho územia.⁴⁹ Takto štylizované správy mali odradiť Maďarsko a Bulharsko od prípadného ozbrojeného zákroku voči Rumunsku.

Stretnutie A. Hitlera, J. von Ribbentropa a G. Ciana s P. Telekim a I. Csákyom v Mníchove, uskutočnené krátko po odovzdaní Besarábie a severnej Bukoviny ZSSR dňa 11.

⁴³ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2267/40; č. j. 2280/40; č. j. 2340/40.

⁴⁴ TEJCHMAN, M. : Balkán ve válce a v revoluci..., s. 134.

⁴⁵ ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 104, S. 96 – 97.

⁴⁶ ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 171, S. 179 – 180.

⁴⁷ Sovietske ultimátum Rumunsku. *Slovák*, 28. 6. 1940, s. 1. Napätie medzi Maďarskom a Rumunskom. *Slovák*, 3. 7. 1940, s.1. Rumunsko pristúpi k politike Osi Rím – Berlín. *Slovák*, 7. 7. 1940, s. 5.

⁴⁸ Maďarský anšlus. *Slovák*, 29. 6. 1940, s. 1.

⁴⁹ Napätie okolo Rumunska trvá. *Slovák*, 5.7. 1940, s. 2.

júla 1940, dalo podnet k vzniku najrôznejších dohadov ohľadom obsahu rokovaní. Slovenská úradná tlač sa postavila proti vyhláseniam maďarského denníka *Esti Ujság*, že v Mníchove sa rokovalo o konkrétnych teritoriálnych ústupkoch Rumunska v oblasti Sedmohradska a že jeho nové hranice boli už aj zakreslené do mapy. Článok v denníku *Slovák* pripomenul, že Nemecko hodlá riešiť otázky hraníc sporných území po vojne, a preto boli podobné vyjadrenia predčasné.⁵⁰ V skutočnosti v Mníchove odporučili Nemci a Taliani Maďarom vo veci ich územných nárokov v Sedmohradsku cestu rokovania s Rumunmi. K možnosti ozbrojeného zásahu proti Rumunsku bolo Maďarom veľavravne naznačené, že by to mohlo do konfliktu zainteresovať aj štáty, ktoré majú záujem o rumunskú ropu.⁵¹

Strata východných oblastí priviedla Rumunsko definitívne k bezvýhradnej orientácii na Nemecko. Prítomnosť Rumunska v hitlerovskom bloku bola novým prvkom v slovensko-rumunských, ale aj v slovensko-maďarských vzťahoch. I. Milecz sa preto zaujímal najmä o stanovisko novej rumunskej vlády k Maďarsku, a to priamo u ministra zahraničných vecí M. Manoiesca. Z rozhovoru, ktorý sa uskutočnil 12. júla 1940, nadobudol dojem, že Rumuni na zmienенých rokovaníach v Mníchove počítali s neúspechom Maďarov. Vývin otázky Sedmohradska spájali s predstavami Nemecka a Talianska o usporiadaní juhovýchodnej Európy a verili, že priateľstvo mocností Osi k Rumunsku zabráni jej nespravodlivému riešeniu. V záujme upravenia susedských vzťahov minister pripustil ochotu rumunskej vlády súhlasiť s výmenou obyvateľstva v zmiešaných oblastiach Sedmohradska, ale teritoriálne ústupky označil za neprijateľné. Odmietal tiež rozhlasové a tlačové propagačné boje, pretože jeho cieľom bolo ukázať Nemecku a Taliansku mierumilovnosť pre prípad, že by žiadali vyriešenie situácie maďarskej menšiny v Rumunsku. M. Manoiescu sa počas rozhovoru pochvalne vyjadril o včasnom príklone Slovákov k Nemecku a zjavne si sám priveľa sľuboval od rýchlej zmeny rumunskej zahraničnopolitickej orientácie.⁵² Nemci, a zvlášť A. Hitler, nevedeli a nechceli Rumunom odpustiť ich prozápadnú politiku nielen z posledných rokov, ale aj z medzivojnového obdobia, či dokonca z čias 1. svetovej vojny, a príležitostne im to aj dávali najavo. Výsledky mníchovských rokovaní síce posilnili rumunskú vieru v podporu Nemecka a Talianska voči Maďarsku, ale M. Manoiescu sa mal už čoskoro presvedčiť, že preceňoval nemecké a talianske sympatie k Rumunsku.⁵³

Rumunská vláda v júli 1940 teda stále verila, že spor s Maďarskom je možné vyriešiť bez územných zmien, výmenou obyvateľstva alebo úpravou postavenia maďarskej

⁵⁰ Územné otázky budú riešiť až po vojne. *Slovák*, 12. 7. 1940, s. 1.

⁵¹ ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 146, S. 149 – 150.

⁵² SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2433/1940.

⁵³ BOIA, Lucian : *Rumunsko – krajina na hranici Európy*. Bratislava : Kalligram, 2012, s. 87.

menšiny v Rumunsku. Svedčila o tom aj návšteva rumunského vyslanca v Budapešti u jeho slovenského kolegu Jána Spišiaka, ktorého požiadal o poskytnutie podrobností o postavení slovenskej menšiny v Maďarsku, aby ich mohli Rumuni neskôr využiť pri rokovaní o maďarských požiadavkách.⁵⁴ Za účelom zhromaždenia podkladov pre vytvorenie vedeckej argumentácie protimaďarského charakteru pracovalo v Rumunsku aj študijné oddelenie MZV. Koncentrovalo sa na štúdium maďarského propagačného materiálu a s využitím odborníkov a bibliografickej služby jednak vyvracalo rôzne maďarské tvrdenia, a jednak produkovalo vlastný materiál a vypracovávalo stanoviská a odpovede k sporným otázkam. Informácie o práci študijného oddelenia poskytol jeho riaditeľ I. Mileczovi tajne, pre vnútornú potrebu slovenského MZV.⁵⁵

Výsledky práce študijného oddelenia pravdepodobne plánovalo Rumunsko využiť už 26. júla 1940 počas rokovaní I. Gigurta a M. Manoiesca s A. Hitlerom a J. von Ribbentropom v Salzburgu. Deň pred odchodom rumunských štátnikov do Nemecka hlásil I. Milecz do Bratislavy, že predmetom rokovaní budú i revízne požiadavky Maďarska a Bulharska, a teda sa ich závery vzhľadom na slovenské obce v rumunskom pohraničí okrajovo dotknú i SR. Rumunské politické kruhy, aj pod vplyvom nedávneho mníchovského stretnutia, očakávali, že rokovania prinesú pozitívne výsledky, a to v zmysle zamietnutia maďarských nárokov na Sedmohradsko.⁵⁶ Domnievali sa, že hlavným predmetom rozhovorov bude úprava postavenia maďarskej menšiny v Rumunsku.⁵⁷ Avšak pod tlakom Ribbentropových ostrých vyjadrení, v ktorých označil maďarské a bulharské nároky za oprávnené a Rumunsku vyčítal neprirodzene veľké územné zisky po 1. svetovej vojne, navyše dosiahnuté bez využitia vlastných síl, I. Gigurtu na stretnutí napokon pripustil určitú revíziu hraníc. Za každú cenu však požadoval od Nemecka niečo ako protiváhu k strate územia, pričom sa zmienil o garancii hraníc a hospodárskej pomoci pre Rumunsko. J. von Ribbentrop podmienil ďalší rozvoj nemecko-rumunských vzťahov rýchlym riešením územných požiadaviek Maďarska a Bulharska.⁵⁸ Takisto A. Hitler odmietol dať Rumunsku garancie, pokiaľ mu hrozil z každej strany konflikt. Poznamenal, že Nemecko nemalo vo zvyku rozdávať garancie a mohlo sa stať zodpovedným len za tie krajiny, ktoré sa stotožnili so svojím osudom, pričom sa odvolal na SR. Rumuni teda odchádzali zo stretnutia s nepríjemným zistením, že Nemecko podporuje maďarské a bulharské teritoriálne požiadavky, i keď nie v celom ich rozsahu, a že ak si chcú

⁵⁴ SPIŠIAK, J. : *Spomienky z Budapešti...*, s. 107.

⁵⁵ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2563/40.

⁵⁶ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2577/40.

⁵⁷ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2585/40.

⁵⁸ ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 233, S. 248 – 251.

zabezpečiť nemeckú ochranu, budú sa musieť, tak ako v minulosti Slovensko, vzdať určitých oblastí v prospech Maďarska.⁵⁹

Po poradách v Salzburgu sa stala dohoda s Maďarskom a Bulharskom o odstúpení rumunských území nevyhnutnou. Rumunské politické kruhy si uvedomili, že automatické odmietanie teritoriálnych požiadaviek susedných štátov, by viedlo k obvineniu Rumunov, že bránili vytvoreniu trvalého mierového statusu v juhovýchodnej Európe. Celá pozornosť rumunskej diplomacie sa sústredila na to, ako redukovať predovšetkým maďarské, ale i bulharské nároky tak, aby boli prijateľné pre všetky strany.⁶⁰ Vzhľadom na početnú slovenskú menšinu žijúcu v pohraničných oblastiach Sedmohradska sa na riešenie tohto problému sústredila aj pozornosť Slovenska.⁶¹ Nakoľko išlo o otázku integrity Rumunska bolo žiaduce, aby slovenská vláda v tomto smere postupovala opatrne a dôverne. Slovensko-rumunskému vzťahu by neprosperovalo, keby Rumuni spozorovali, že Slováci vnímali zmenšenie rumunského územia už ako danú záležitosť a pripravovali sa na novú situáciu. V tomto zmysle inštruoval slovenskú vládu v Bratislave aj I. Milecz.⁶²

V prvých augustových dňoch roka 1940 rumunská vláda v tichosti podnikla konkrétne kroky k nadviazaniu kontaktov s Maďarskom a Bulharskom s cieľom dohodnúť sa na oficiálnych rokovaníach o ich územných požiadavkách.⁶³ V tomto období sa v slovenskej úradnej tlači denne objavovali najrôznejšie dohady o prípravách rokovaní, pričom bolo príznačné, že sa počítalo najmä s problémovým priebehom rumunsko-maďarských rozhovorov.⁶⁴ Tlač reprodukovala nemecké poloúradné výzvy, adresované najmä rumunským opozičným politikom, varujúce pred falošným heroizmom a politikou odmietania akýchkoľvek ústupkov.⁶⁵ Oficiálne rokovania Rumunska s Bulharskom začali 19. augusta 1940 a podľa očakávaní prebehli pomerne rýchlo a bez problémov. Zmluva o odstúpení južnej Dobrudže a výmene obyvateľstva bola podpísaná 7. septembra 1940 v Krajove.⁶⁶

Rumunsko-maďarské rokovania začali 16. augusta 1940 v Turnu Severine a maďarská delegácia hneď v prvý deň predniesla požiadavku na pripojenie nielen celého

⁵⁹ ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 234, S. 252 – 259.

⁶⁰ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2663/40.

⁶¹ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2680/40.

⁶² SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2788/40.

⁶³ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505A, č. j. 2715/40.

⁶⁴ Rumunsko začne priame rokovania. *Slovák*, 1. 8. 1940, s. 4. Arbitráž nad Rumunskom? *Slovák*, 2. 8. 1940, s. 2.

⁶⁵ Rumunsko je ochotné rokovať. *Slovák*, 3. 8. 1940, s. 2. Rokovania sa začnú budúci týždeň. *Slovák*, 4. 8. 1940, s. 1. Rumunská tlač je proti revízi. *Slovák*, 7. 8. 1940, s. 5.

⁶⁶ Rumunsko stratilo 7412 km² územia s približne 360 000 obyvateľmi. Výmena obyvateľstva sa dotkla 65 000 Bulharov zo severnej Dobrudže a 110 000 Rumunov z južnej Dobrudže. HITCHINS, K. : Rumania 1866 – 1947, s. 448.

Sedmohradska, ale aj Banátu, Krišany a Maramureša. Neskôr svoje návrhy upravila a rozloha požadovaných území sa tak zmenšila asi o tretinu.⁶⁷ Rumunská delegácia, ochotná pristúpiť na výmenu obyvateľstva a menšie pohraničné korektúry, samozrejme i korigovaný návrh odmietla ako neprijateľný. Po odtrhnutí oblastí, na ktoré si Maďarsko nárokovalo, by stále ostalo v Rumunsku 180 000 Maďarov, a zároveň by sa asi dva milióny Rumunov ocitli v Maďarsku, pričom maďarská delegácia výmenu obyvateľstva okamžite zavrhla. Rumunská strana predložila maďarskej delegácii vlastný návrh riešenia situácie a rokovania boli dočasne prerušené. I. Milecz sa s podrobnosťami rumunského návrhu oboznámil priamo na MZV v Bukurešti a obratom informoval Bratislavu, že i protinávrh rumunskej strany kalkuloval so stratou Nadlaku a slovenských osád v Rudohorí.⁶⁸ Nakoľko maďarská vláda rumunský návrh neprijala, dňa 24. augusta 1940 boli rokovania definitívne ukončené.⁶⁹ Na oboch stranách vznikla napätá atmosféra, maďarská vláda zaktivizovala záložníkov a Rumunsko posilnilo posádky na hraniciach západného Sedmohradska.⁷⁰ Všetko nasvedčovalo tomu, že rumunsko-maďarský ozbrojený konflikt je na spadnutie.

Nemecko sledovalo vývin situácie so strachom z narušenia produkcie v juhovýchodnej Európe nevyhnutne potrebnej pre jeho vojenské akcie, a preto sa rozhodlo zasiahnuť do rumunsko-maďarského sporu nemecko-talianskou arbitrážou, ktorú dovtedy odmietalo. J. von Ribbentrop a G. Ciano, poverení prevedením arbitráže, narýchlo zvolali konferenciu do Viedne, kam pozvali rumunského a maďarského ministra zahraničných vecí. Obaja arbitri sa rozhodli vyhnúť akýmkoľvek diskusiám so zástupcami dotknutých krajín a M. Manoilescu musel ešte pred arbitrážou sľúbiť, že ju Rumunsko bezpodmienečne príjme. Nemecko a Taliansko sa na oplátku zaviazali poskytnúť po konečnom vyriešení rumunsko-bulharských a rumunsko-maďarských územných sporov garancie rumunských hraníc.⁷¹ Dňa 29. augusta 1940 oznámili arbitri maďarskej a rumunskej delegácii svoje rozhodnutie. Zdrvení Rumuni prišli o ďalších 42 243 km² územia a 2 600 000 obyvateľov, z ktorých približne 50 % bolo rumunskej národnosti.⁷²

Viedenské rozhodnutie znamenalo nielen ďalšie územné zväčšenie Maďarska, ale aj nárast jeho politickej váhy, a to tak voči Rumunsku, ako aj voči Slovensku a v neposlednom rade i voči Juhoslávii. Slovenská vláda, ktorá ešte v polovici augusta dúfala, že súčasne s vyriešením rumunsko-maďarských územných sporov budú môcť byť naplnené i slovenské

⁶⁷ TEJCHMAN, M. : *Balkán ve válce a v revoluci...*, s. 144.

⁶⁸ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 2881/40.

⁶⁹ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 2933/40.

⁷⁰ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 2941/40.

⁷¹ *Cianu* v deník..., s. 261 – 263. ADAP, Serie D, Bd. X, Dok. 408, S. 471 – 474.

⁷² HITCHINS, K. : *Rumania 1866 – 1947*, s. 450.

územné požiadavky, prijala druhú viedenskú arbitráž s rozčarovaním. Pre Slovensko znamenala arbitráž zároveň vyvrátenie podstaty jeho protimaďarskej propagandy založenej na myšlienke, že Maďari svojou nejednoznačnou a dvojtvárnou politikou na začiatku vojny stratili podporu a sympatie Nemecka.⁷³ V neposlednom rade bola pre Slovensko ťažkou ranou skutočnosť, že arbitráž zvýšila počet príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarsku o ďalších asi 17 000 Slovákov z oblasti Rudohoria.⁷⁴ Z istého uhla pohľadu mohla slovenská vláda predsa len vnímať výsledky viedenskej konferencie pozitívne. Mohla sa nazdávať, že Nemecko po udelení rozsiahlych rumunských území Maďarsku i vo vlastnom záujme nedovolí jeho ďalšie posilnenie, a teda Slovensku už nič nehrozilo.⁷⁵ Ak sa ale slovenskí predstavitelia aj oddali podobným úvahám, netrvalo to dlho, lebo už v nasledujúcom roku Nemecko asistovalo ďalšiemu územnému rozšíreniu Maďarska, tentoraz na úkor Juhoslávie.

Slovenská úradná tlač reagovala na rozhodnutie arbitrov vo Viedni pozitívne ako na ukončenie sporov medzi Maďarmi a Rumunmi a vyriešenie nebezpečného problému v juhovýchodnej Európe, ale vyjadrila i pochopenie pre rumunské rozhorčenie vzhľadom na veľké územné straty, ktoré nazvala rumunskou daňou novej Európe.⁷⁶ Hoci tlač písala o tom, že Rumuni uznali nevyhnutnosť odstúpenia istých oblastí, slovenská vláda dobre poznala skutočnú reakciu rumunskej verejnosti i politických kruhov na výsledky arbitráže, a to sprostredkované od I. Milecza. Medzi rumunským obyvateľstvom, ale aj v radoch štátnych predstaviteľov sa totiž okamžite ujala myšlienka budúcej revízie hraníc. Rumunská diplomacia verila, že Nemecko nepovažovalo nové hranice za trvalé a pristúpilo na ne len kvôli zachovaniu pokoja na Balkáne.⁷⁷ Veľké sklamanie Rumunska z obetí, ktoré muselo podstúpiť, vyjadril aj minister zahraničných vecí M. Manoilescu vo svojom rozhlasovom prejave, pravda išlo o vyjadrenia o poznanie opatrnejšie než v neoficiálnych kruhoch. Pre upokojenie verejnej mienky vyzdvihol najmä epochálny význam garancie rumunských hraníc, ktoré boli dovedy dané Nemeckom len Slovenskej republike.⁷⁸

Garancie hraníc značne okypteného Rumunska⁷⁹, hoci aj bola zdôrazňovaná ich efektívnosť v porovnaní s niekdajšími garanciami západných mocností, však už nemohli

⁷³ KRAJČOVIČ, M. : *Medzinárodné súvislosti slovenskej otázky...*, s. 396.

⁷⁴ Išlo o Slovákov zo žúp Bihar, Salaj a Satu Mare. Do Maďarska pripadlo nových 17 000 Slovákov. *Slovák*, 1. 9. 1940, s. 5. SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 3036/40. KRAJČOVIČ, M. : *Medzinárodné súvislosti slovenskej otázky...*, s. 398 – 399.

⁷⁵ SPIŠIAK, J. : *Spomienky z Budapešti...*, s. 115.

⁷⁶ Po viedenskom rozsudku Rumunsko platí daň novej Európe. *Slovák*, 1. 9. 1940, s. 5.

⁷⁷ SPIŠIAK, J. : *Spomienky z Budapešti...*, s. 119 – 120.

⁷⁸ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 3048/40; č. j. 3049/40.

⁷⁹ Celkovo stratilo Rumunsko v roku 1940 v priebehu troch mesiacov 1/3 územia (99 790 km²) a 1/3 populácie (6 161 317 obyvateľov). HITCHINS, K. : *Rumania 1866 – 1947*, s. 450.

upokojiť rozbúrenú verejnú mienku a ani zabrániť rozkladu režimu Karola II. Vo viacerých rumunských mestách boli zorganizované demonštrácie volajúce po rezignácii kráľa a k podobným vyhláseniam pristúpili i armádne kruhy. Po podpísaní druhej viedenskej arbitráže nasledoval rýchly spád udalostí. Dňa 4. septembra 1940 podala vláda I. Gigurtu demisiu a Karol II., uvedomujúc si, že bola nevyhnutná kompletná a radikálna zmena, ponúkol zostavenie vlády opozičnému politikovi I. Maniovi, ktorý to rázne odmietol. Ponuku kráľa prijal generál Ion Antonescu, podporovaný nacionalistami, príslušníkmi Železnej gardy i Nemeckom, ktorý si od kráľa vynútil najprv udelenie mimoriadnej plnej moci, a potom ho prinútil k abdikácii. Už 6. septembra 1940 vydal Karol II. dekrét, ktorým sa vzdal trónu v prospech svojho syna Michala (I.), avšak skutočnou hlavou štátu sa stal I. Antonescu.⁸⁰ Po nástupe generála Antonesca k moci sa začala nová etapa rumunských dejín.

Summary

Inception of the foreign-policy cooperation between Slovak republic and Kingdom of Romania (August 1939 – September 1940)

The author in her study deals with slovak-romanian political relations starting from establishment of diplomatic relations between Slovakia and Romania in August 1939 to Romanian government's change in September 1940. The aim of the study is to analyze and characterize the slovak-romanian cooperation in the time of outbreak of the second world war and crucial political changes in Romania, that led to collaboration with Germany. The cooperation of both countries is being evaluated with regard to german influence in central and south-eastern Europe and the author first of all deals with question of neutrality of Slovak republic and Romania, of Romania territorial losses and of problematic relations between Slovakia and Romania on the one hand and Hungary on the other. During her study, the author came up to a conclusion, that in the given period, Slovakia was watching the internal political situation in Romania very closely, but their bilateral cooperation was stuck to information Exchange and moral support.

⁸⁰ SNA, f. MZV SR, škat. č. 505B, č. j. 217/40. TEJCHMAN, M., Balkán ve válce a v revoluci..., s. 148.